

10. Петрова Н. О. Українська традиційна весільна обрядовість Одещини (20–80-ті рр. ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.05 / НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського / И. О. Петрова. – К., 2004. – 20 с.
11. Правовий звичай як джерело українського права ІХ-ХІХ ст. / за ред. І. Б. Усенка. – К. : Наук. думка, 2006. – 280 с.
12. Сапіга В. К. Українські народні свята та звичаї / В. К. Сапіга. – К. : Знання України. – 1993. – 112 с.
13. Скуратівський В. Український народний календар / В. Скуратівський. – К. : Техніка, 2005. – 384 с.
14. Шилов Ю. О. Джерела витоків української етнокультури ХІХ тис. до н. е. – II тис. н. е. / Шилов Ю. О. – К. : Аратта, 2002. – 272 с.
15. Яковлів А. Українське право / А. Яковлів // Українська культура : лекції / за ред. Д. Антоновича ; упоряд. С. В. Ульянівська ; вступ ст. І. М. Дзюби ; перед, слово М. Антоновича. – К., 1993. – С. 222-236.

ПОЛЯШЕНКО Т. В. *Рецепция обычного права в украинской культуре: историография проблемы.*

В статье обобщены мнения отечественных исследователей по поводу отображения обычного права в украинской культуре, выделены непосредственно-практические формы его представления.

POLYASHENKO T. V. *The reception of the custom right in the Ukrainian culture: historiography of the problem*

The thoughts of the domestic researchers concerning the custom right reflection in the Ukrainian culture are krystallized, the direct-practical forms of its representation are marked out in the article.

Постоюк Н. В.
Київський Національний університет
імені Тараса Шевченка

СУСПІЛЬНО КОРИСНА ПРАЦЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Д. Л. СЕРГІЄНКА

Розглянуто ідеї організації суспільно корисної праці учнів у педагогічній спадщині Д. Л. Сергієнка, провідного українського спеціаліста з питань політехнічної освіти і трудового виховання другої половини ХХ століття. Проаналізовано думки педагога про форми, зміст і особливості планування суспільно корисної праці у школі.

Розвиток сучасного суспільства створив умови для дискусій з проблеми підготовки учнівської молоді до самостійної трудової діяльності. В результаті дебатів педагогів, учених, політиків та економістів виникла спільна думка: висококваліфікований спеціаліст – запорука добробуту держави, її конкурентоспроможності на світовій арені. Сьогодні переважна більшість випускників загальноосвітніх шкіл недостатньо підготовлена до

успішної трудової діяльності в ринкових умовах; відчувається поверховість умінь застосовувати теоретичні знання на практиці. Одним із способів вирішення проблеми зв'язку школи з реаліями життя є впровадження суспільно корисної праці в навчально-виховний процес. Це значно сприяло б психологічній і практичній підготовці особистості до праці, виробленню необхідних трудових навичок і вмінь, спонукало б до формуванню ініціативного і мобільного працівника, націленого на високопродуктивну працю в державі. Цілком слушно зазначав В. Сухомлинський: "Ідеалом нашого виховання має бути формування такої потреби працювати за здібностями, яка означала б глибоко особисте, суб'єктивне прагнення віддати всі свої здібності в ім'я блага суспільства. Це і є правильне уявлення про працю як про суспільну діяльність. Воно повинно стати особистим переконанням кожного трудівника" [4; 6].

Варто підкреслити, що проблемою суспільно корисної праці учнівської молоді ретельно займалися відомі педагоги минулого століття, зокрема, такі, як А. Макаренко, В. Сухомлинський, Д. Ткаченко, А. Д. Бондар, Н. М. Грищенко, М. С. Гриценко, О. А. Завадська, Б. С. Кобзар, Ф. Л. Лесик, С. А. Литвинов, Д. А. Сметанін, Д. С. Шатенко та інші. Сьогодення освіти розглядає лише деякі аспекти впровадження суспільно корисної праці в контексті шкільної трудової спрямованості навчання. Насамперед, у роботах В. О. Дідуха, В. Н. Мадзігона, Г. В. Терещука, Д. О. Тхоржевського, О. В. Биковської, Ю. В. Коломієць. Загалом наукова недослідженість наявної проблеми і водночас її значущість в умовах нових соціально-економічних відносин зумовлюють актуальність нашої статті.

Ідеї організації суспільно корисної праці школярів широко висвітлені у науково-педагогічній спадщині Д. Л. Сергієнка – провідного українського спеціаліста з питань політехнічної освіти і трудового виховання другої половини ХХ століття. Метою нашого дослідження є висвітлення поглядів Д. Л. Сергієнка щодо суспільно корисної праці учнівської молоді. Для досягнення мети були поставлені завдання: 1) проаналізувати значення суспільно корисної праці у житті учнів; 2) розкрити особливості її планування і змісту; 3) охарактеризувати форми суспільно корисної праці.

У процесі вивчення педагогічної спадщини Д. Л. Сергієнка ми помітили, що він надавав великого значення суспільно корисній праці, вважав її складовою частиною політехнічної освіти і трудового виховання учнів. Вчений наголошував на тому, що "суспільно корисна праця дітей має педагогічне значення лише при умові підкорення її навчально-

виховним завданням школи та правильного педагогічного керівництва нею. Лише при організації творчої виробничої суспільно корисної, колективної праці виховуються активні будівники, які вміють боротись за поліпшення життя” [2; 6].

Педагог також зазначав, що у розробці плану суспільно корисної праці школи потрібно передбачати її тісний зв'язок з навчальною програмою, завданнями народного господарства і залучати всі класи до посильного труда [3, с. 69].

Д. Л. Сергієнко розробив схему планування та обліку суспільно корисної праці. Плануватися і проводитися вона має з урахуванням місцевих умов і завдань подальшого розвитку народного господарства. Педагог наголошував, що в основу всієї суспільно корисної праці учнів, школи та учнівських організацій має лягти правило: вести систематичну виховну роботу з колективом і кожним учнем зокрема. Він наполягав на тому, що “складаючи загально-шкільний план суспільно корисної праці, треба виходити з того, що в суспільно корисній праці повинні брати активну участь усі учні школи і протягом усього року. Зміст суспільно корисної праці з питань сільського господарства для кожного віку учнів впливає з програм основ наук і завдань розвитку сільського господарства, тобто з урахуванням природних і економічних умов розвитку господарства” [2, с. 75].

На основі загального плану суспільно корисної праці школи потрібно скласти фінансово-виробничий план учнівської бригади (ланки), в якому чітко визначити всі агро- і зоотехнічні заходи, терміни початку і закінчення робіт, необхідну кількість трудоднів або робочих днів та контрольні завдання одержання врожаю, приросту молодняка або збільшення продукції від тваринництва.

Д. Л. Сергієнко виділяє наступні особливості планування суспільно корисної праці:

Суспільно корисна праця виконується класом або кількома класами з розподілом учнів на бригади і ланки для зручності виконання практичної роботи. Бригади і ланки можуть бути постійні або змінні, залежно від змісту та обсягу завдань суспільно корисної праці.

Раціональною організаційною структурою в проведенні суспільно корисної праці є така структура, яка складається в учнівському колективі школи в процесі праці і гарантує себе на практиці. Обов'язковою умовою повинна бути лише однорідність складу даного трудового колективу

щодо віку та розвитку учнів.

Завдання вчителя полягає в тому, щоб чітко визначити зміст і обсяг роботи у відповідності з планом, допомогти учнівському колективу розподілитися для виконання окремих робіт на бригади, ланки, забезпечити інструктаж перед початком роботи, у процесі виконання її, при підведенні підсумків та в оцінці виконаної роботи можна бригадою, ланкою і окремим учнем [2, с. 73-75].

Також пропонується схема тривалості праці для різних вікових груп дітей:

– учні II-IV класів працюють не більше 1 години під час навчання 1-2 рази на тиждень, 1-2 години в час літніх канікул протягом одного місяця;

– учні V-VIII класів – 1-1,5 годин під час навчання 1-2 рази на тиждень і в час літніх канікул 2-3 години;

– учні IX-XI класів – 2 години 2 рази на тиждень під час навчання і 4-6 годин в час літніх канікул [2, с. 75].

Особливо зацікавлює орієнтовний перелік видів суспільно корисної сільськогосподарської праці для учнів сільської, а також міської школи. Це предметно подається в таблиці:

Таблиця

<i>Зміст праці</i>		<i>Які класи залучаються до виконання</i>
1.	Збирання серед населення місцевих добрив (птапишній послід, попіл) і передача їх колгоспам і радгоспам для удобрення полів, городів, садів, ягідників, квітників	II, III, IV, V, VI, VII, VIII
2.	Участь в очищенні її сортуванні насіння городніх культур	II, III, IV, V, VI, VII, VIII
3.	Боротьба з бур'янами сільськогосподарських культур: на городах, у садах, розсадниках, на квітниках	II, III, IV, V, VI, VII, VIII
4.	Висаджування дерев і кущів біля громадських будівель, уздовж шляхів, у дворах, парках і догляд за ними	II, III, IV, V, VI, VII, VIII
5.	Заготівля зелених живців ягідних і декоративних кущів, укорінення їх і висаджування в розсадниках, у парках, скверах, дворах і догляд за ними	IV, V, VI, VII, VIII
6.	Розмноження ягідних і декоративних кущів з дерев'янистими живцями, передача їх колгоспам і радгоспам, трестам зеленого будівництва	IV, V, VI, VII, VIII, IX, X
7.	Участь у проведенні додаткового запилення кукурудзи, гречки, соняшнику, винограду	V, VI, VII, VIII, IX, X
8.	Участь у збиранні овочевих, плодових і ягідних культур	III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X
9.	Збирання насіння дикорослих кормових трав, лікарської	III, IV, V, VI, VII,

	<i>Зміст праці</i>	<i>Які класи залучаються до виконання</i>
	сировини, насіння плодів дерев для розсадників	VIII, IX
10.	Участь у боротьбі з шкідниками сільськогосподарських культур. Виготовлення і розвішування гніздівель та кормушок корисних диких птахів	III, IV, V, VI, VII, VIII, IX
11.	Участь у догляді за зерновими, технічними, овочевими, кормовими та плодово-ягідними, декоративними рослинами	III, VI, VII, VIII, IX
12.	Практична участь у боротьбі (механічним способом) з найпоширенішими хворобами сільськогосподарських рослин (сажкою, міллю) та шкідниками – комахами і гризунами	III, IV, V, VI, VII, VIII, IX
13.	Допомога колгоспам і радгоспам у пасинкуванні кукурудзи, помідорів, прищеплюванні стебел гарбузів, кавунів, динь	III, IV, V, VI, VII, VIII, IX
14.	Збирання насіння на насінних ділянках	III, IV, V, VI, VII, VIII, IX
15.	Вирощування сіянців і саджанців садового матеріалу плодів і декоративних дерев і кущів	III, IV, V, VI, VII, VIII, IX
16.	Знімання зимових гнізд білани жилкуватого, зрізання гнізд золотогуза, знищення кладок непарного шовкопряда	VII, VIII, IX, X
17.	Очищення старої кори, вирізування сушняку, обмазування стовбурів дерев, накладання ловчих поясів, струшування довгоносиків, травневих хрущів	VI, VII, VIII, IX, X
18.	Збирання бурякових довгоносиків і впорядкування ловчих канавок на бурячищах	IV, V, VI, VII, VIII, IX, X
19.	Збір падалиці і накидання ловчих поясів проти плодожерки, збір і знищення падалиці	VI, VII, VIII, IX, X
20.	Збір і знищення гусениць на плодів деревах і овочевих культурах, збирання і знищення хлібного жука	VI, VII, VIII, IX, X
21.	Допомога колгоспу, радгоспу у вигодовуванні шовкопрядів, у роботі на пасіці	IV, V, VI, VII, VIII, IX, X
22.	Заготівля тваринного дарового корму для підгодівлі ставкових риб	IV, V, VI, VII, VIII, IX, X
23.	Шефство і допомога у вирощуванні кролів, свійських птахів дома, в школі	IV, V, VI, VII, VIII, IX, X
24.	Участь у догляді за рослинами, виготовлення розчинів органічних і мінеральних добрив, підживлювання рослин під керівництвом спеціалістів	VII, VIII, IX
25.	Догляд за насінниками сільськогосподарських рослин	VII, VIII, IX
26.	Догляд за молодняком сільськогосподарських тварин, годівля за раціоном	VIII, IX
27.	Допомога колгоспам, радгоспам, дослідним станціям у проведенні штучного запилення з метою виведення гібридного насіння рослинами, відшукування серед населення існуючих старих цінних сортів рослин, розмноження їх і введення в практику сільського господарства	VI, VII, VIII, IX, X
28.	Допомога заводам, фабрикам, будовам, житло вим управлінням в озелененні території, прибирання подвір'я тощо	

До виконання цих та інших видів праці учнів потрібно готувати в процесі вивчення основ наук, трудового навчання і особливо позакласної роботи. У літній час до сільськогосподарських робіт залучаються учні міських шкіл, тому їм слід приділяти виключну увагу, тобто озброювати знаннями й уміннями сільськогосподарської праці. Практичні питання учні вивчають на уроці та в гурткових заняттях, відвідують екскурсії, зустрічаються з працівниками та спеціалістами сільського господарства [1, с. 75-77].

Таким чином, проаналізувавши праці педагога, можна виділити такі форми суспільно корисної праці за Д. Л. Сергієнком: виробничі і невиробничі. Виробничі в свою чергу поділяються на:

а) навчально-виробничі бригади учнів VIII-X класів, за якими закріплюють певну площу, певну кількість тварин та планові завдання для проведення роботи протягом року;

б) молодіжні табори, в яких поєднується суспільно корисна праця з відпочинком та оздоровленням;

в) ланки високих урожаїв сільськогосподарських культур;

г) творча робота самодіяльних гуртків юних натуралістів та спеціалізованих сільськогосподарських гуртків учнів VIII-X класів [2, с. 6-7].

Визначаються види невиробничих або масових форм суспільно корисної праці за Д. Л. Сергієнком:

а) озеленення країни;

б) боротьба з шкідниками сільськогосподарських культур за високий урожай;

в) суспільно корисна праця учнів з тваринництва;

г) суспільно корисна праця гуртків юних натуралістів;

д) робота з охорони природи [2, с. 42-66].

У пропонованій статті ми спробували узагальнити досвід Д. Л. Сергієнка стосовно суспільно корисної праці учнів і показали, яке вагоме значення він надавав продуктивній праці у підготовці молоді до життя, акцентували увагу на формах, особливостях планування і змісті суспільно корисної праці у науково-педагогічній спадщині вченого. Представлені ідеї Д. Л. Сергієнка доцільно застосувати під час організації суспільно корисної праці учнівської молоді в сучасних школах. Цінний досвід теорії і практики в доробку талановитого вченого і педагога потребує досконалого дослідження і вивчення саме тепер.

Використана література:

1. Сергієнко Д. Л. Політехнічна освіта і суспільно корисна праця – основа комуністичного виховання учнів. – К. : Радянська школа, 1983. – 101 с.
2. Сергієнко Д. Л. Суспільно корисна робота учнів у сільському господарстві. – К. : Радянська школа, 1960. – 92 с.
3. Сергієнко Д. Л. Суспільно корисна праця учнів у сільському господарстві // Радянська школа. – 1958. – № 8. – С. 64-69.
4. Сухомлинський В. О. Праця і моральне виховання. – К. : Радянська школа. – 1962. – 156 с.

ПОСТОЮК Н. В. Общественно полезный труд учащейся молодежи в педагогическом наследии Д. Л. Сергиенко.

Рассмотрено идеи организации общественно полезного труда в педагогическом наследии Д. Л. Сергиенко, ведущего украинского специалиста по вопросам политехнического образования и трудового воспитания второй половины XX столетия. Проанализировано мысли педагога о формах, содержании и особенностях планирования общественно полезного труда в школе.

NATALY POSTOYUK. Socially useful work of youth in Dmytro Sergienko's pedagogical heritage

It is considered ideas of the organization of socially useful work in Dmytro Sergienko's pedagogical heritage. He was a leading Ukrainian expert of the second half of XX century on questions of a polytechnic education and labour education. It is analysed the teacher's ideas about forms, contents and peculiarities of planning of socially useful work at school.

**Рашковська В. І.
Кримський економічний інститут**

**ДУХОВНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ –
ІСТОРИКО-ЕТНІЧНИЙ АСПЕКТ**

У статті наведеній та проаналізованій педагогічний потенціал історико-етнічних шляхів духовного розвитку особистості майбутнього вчителя у сучасній педагогіці.

Актуальність проблеми. У сучасній освіті недостатня увага відводиться проблемі духовного осмислення національної й християнської історії та культури, “поєднання часів”, чим ускладнюється духовний розвиток особистості. Розвиток духовності майбутнього вчителя має опиратися на національне підґрунтя, що пов’язує окрему людину з її нацією, може з’єднати індивідуальність з духом народу, з проявом духовного життя нації – національною культурою.

Тема статті пов’язана з планом НДР Кримського економічного інституту ДВНЗ “Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана”: “Соціально-культурологічні фактори економічного розвитку АРК”.